

Joanna Czuchryta

Uniwersytet Jagielloński

Andrzej Szumański

Opiekun naukowy — Scientific Tutor

Katarzyna Matyszewska

Uniwersytet Jagielloński

Ryszard Markiewicz

Opiekun naukowy — Scientific Tutor

DOI: 10.19195/1733-5779.21.7

Odszkodowanie ryczałtowe za naruszenie praw autorskich — kara czy skuteczny sposób na egzekwowanie praw?

JEL Classification: K15

Słowa kluczowe: prawo autorskie, naruszenie prawa autorskiego, ryczałtowe odszkodowanie, Trybunał Konstytucyjny, Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej

Keywords: copyright law, copyright infringement, lump-sum compensation, Constitutional Court, Court of Justice of the European Union

Abstrakt: W ustawie o prawie autorskim i prawach pokrewnych ustawodawca wprowadził możliwość domagania się dwukrotności oraz trzykrotności opłaty licencyjnej w przypadku naruszenia majątkowych praw autorskich. Rozwiązanie to wzbudziło wiele zastrzeżeń w doktrynie i orzecznictwie, powstała bowiem wątpliwość, czy jest to kara, czy jedynie rekompensata za naruszenie praw. W artykule przedstawiono stanowiska Trybunału Konstytucyjnego oraz Trybunału Sprawiedliwości UE w celu próby rozwiązania wątpliwości odnośnie do charakteru instytucji odszkodowania ryczałtowego w prawie autorskim. Na gruncie dwóch podstawowych orzeczeń autorki starają się wykazać, że obecna regulacja prawna jest niewłaściwa i powinna ulec zmianie.

Lump-sum compensation for copyright infringement — punishment or effective way to enforce rights?

Abstract: The Copyright and Related Rights Act introduced the possibility of demanding double and triple of the license fee in case of copyright infringement. This solution has aroused

many reservations in doctrine and case-law, because it raised doubts whether it is a punishment or just compensation for the violation. This article presents the views of the Constitutional Court and the Court of Justice of the European Union, in order to try to resolve the doubts as to the nature of the institution of lump-sum compensation in copyright law. On the basis of two fundamental judgments authors try to show that the current legal regulations are inappropriate and should be changed.

Wstęp

Skuteczna ochrona autorskich praw majątkowych w dobie szybkiego rozwoju nowych technologii i nieograniczonego dostępu do informacji stanowi wielkie wyzwanie dla ustawodawcy. Postęp technologiczny stwarza bardzo dużo możliwości łatwego i niezwykle trudnego do wykrycia naruszenia cudzych praw. W związku z tym w wielu systemach prawnych poszukuje się skutecznych form zabezpieczenia interesów majątkowych twórców, dając im szerokie możliwości ochrony.

Ustalenie naruszenia nie jest zależne od wielkości, charakteru i poziomu artystycznego lub naukowego utworu¹. Nie ma znaczenia również istnienie zamiaru lub nawet świadomości. Autorskie prawa majątkowe są chronione w sposób bezwzględny i obiektywny, a odpowiedzialność została uregulowana na podstawie modelu odpowiedzialności cywilnoprawnej². Zgodnie z art. 79 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych³ jednym z uprawnień, które przysługują osobie, której prawo zostało naruszone, jest roszczenie o odszkodowanie. Obecnie istnieją dwa sposoby jego ustalenia — albo na zasadach ogólnych z Kodeksu cywilnego, albo poprzez zapłatę sumy pieniężnej w wysokości odpowiadającej dwukrotności stosownej opłaty licencyjnej. Przepis został wprowadzony na podstawie dyrektywy 2004/48/WE mającej na celu harmonizację prawa autorskiego w Unii Europejskiej oraz wyrównanie poziomu ochrony praw autorskich. Do 2015 r. ustawa przewidywała również możliwość żądania trzykrotności opłaty licencyjnej, jeżeli naruszenie miało charakter zawiniony, jednak takie rozwiązanie zostało uznane za niekonstytucyjne na podstawie wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 23 czerwca 2015 r.

Roszczenie o naprawienie powstałej szkody oparte jest na zasadach odpowiedzialności deliktowej przewidzianej w Kodeksie cywilnym. Dla dochodzenia odszkodowania niezbędne jest wykazanie powstania szkody majątkowej — w postaci uszczerpkienia majątku lub utraty spodziewanych korzyści, stwierdzenie, iż szkoda ta jest normalnym wynikiem działania sprawcy oraz istnienie winy (umyślnej albo

¹ P. Podrecki, *Komentarz do art. 79 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych*, [w:] *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz*, red. D. Flisak, Warszawa 2015, stan prawny na 1 grudnia 2014 r., s. 1045.

² *Ibidem*.

³ Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz.U. z 1994 r. Nr 24, poz. 83).

nieumyślnej, mającej postać lekkomyślności lub niedbalstwa)⁴. Ustawodawca, wprowadzając możliwość wyboru odszkodowania ryczałtowego, brał pod uwagę utrudnienia, jakie powstają w związku z oszacowaniem i wykazaniem powstania szkody. Zastrzeżenia budzi jednak m.in. fakt, że wysokość roszczenia ustalana jest według opłat z chwili dochodzenia roszczenia, a nie z chwili naruszenia, oraz możliwość żądania zapłaty, nawet jeżeli uprawniony nie poniósł szkody⁵.

Według niektórych przedstawicieli doktryny roszczenie o zapłatę wielokrotności wynagrodzenia należy uznać za wprowadzenie do systemu prawa autorskiego swoistej „kary cywilnej”, która wywołuje istotne wątpliwości co do jej zgodności z zasadą proporcjonalności wyrażoną w art. 31 ust. 3 Konstytucji RP⁶. Wskazany problem odszkodowania ryczałtowego na gruncie ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych stale pojawia się w orzecznictwie polskich sądów. Podstawą do naszych rozważań w poniższym artykule będą jednak wyłącznie dwa, bardzo ważne, orzeczenia — Trybunału Konstytucyjnego z dnia 23 czerwca 2015 r. oraz Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 25 stycznia 2017 r.

Trybunał Sprawiedliwości UE na straży skutecznej ochrony praw autorskich

Podstawowym celem odpowiedzialności cywilnej jest naprawienie szkody, niezależnie od tego, czy powstała poprzez naruszenie umowy między stronami, czy poprzez delikt. Orzeczenie zasądzające odszkodowanie ma doprowadzić do powrotu do stanu sprzed naruszenia prawa. Prawo cywilne, w przeciwieństwie do prawa karnego, nie zmierza do stosowania sankcji tylko ze względu na nieodpowiednie, nieakceptowane społecznie zachowanie podmiotu. W związku z tym niewłaściwe wydaje się stosowanie w prawie cywilnym instytucji, których celem jest odstraszenie czy zniechęcanie do danego zachowania, a z taką sytuacją mamy do czynienia w wypadku odszkodowań przyznawanych niezależnie od wysokości szkody. Tego typu rozwiązanie powoduje uprzywilejowanie pozycji podmiotu, którego prawo zostało naruszone, ponieważ nawet jeżeli powód nie poniesie szkody albo będzie ona niewielka, uzyska on odszkodowanie tylko i wyłącznie ze względu na niewłaściwe zachowanie pozwanego.

Wątpliwości budzi również możliwość żądania odszkodowania w wysokości dwukrotności opłaty licencyjnej w wypadku niezawinionego naruszenia. Zasada przy odpowiedzialności cywilnej jest wystąpienie winy. Wyjątkowo ustawodawca wprowadza odpowiedzialność na zasadzie ryzyka, zazwyczaj w związku ze

⁴ J. Barta, R. Markiewicz, *Komentarz do art. 79 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych*, [w:] *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz*, red. J. Barta, R. Markiewicz, Warszawa 2011, stan prawny na 30 kwietnia 2011 r., s. 607.

⁵ *Ibidem*, pkt 18.

⁶ *Ibidem*.

szczególną pozycją danego podmiotu, który spełnia rolę pewnego rodzaju gwaranta. Brak winy jest podstawową okolicznością wyłączającą odpowiedzialność w różnych gałęziach prawa. W związku z tym wprowadzenie możliwości żądania odszkodowania od osoby, która nie ponosi winy, wydaje się niesprawiedliwe i nieuzasadnione. Profesor Ryszard Markiewicz i prof. Stanisław Sołtysiński prawidłowo wskazali, że stanowi to pewnego rodzaju „karę za niewinność”⁷. Można uznać to za naruszenie zasady proporcjonalności ze względu na wykorzystanie zbyt surowych środków ochrony. Dlaczego autorskie prawa majątkowe miałyby zasługiwać na szerszą ochronę niż inne prawa? Nie ma żadnych racjonalnych powodów do rozszerzenia ochrony dla tego rodzaju praw. W związku z tym odszkodowanie przewidziane dla ochrony autorskich praw majątkowych przypomina bardziej karę cywilną niż tradycyjne odszkodowanie.

W wypadku naruszenia autorskich praw majątkowych uprawnionemu przysługuje wiele rozmaitych roszczeń wobec naruszcyciela; co więcej, ustawa przewiduje w niektórych przypadkach także odpowiedzialność karną, której głównym celem jest odstraszanie potencjalnych naruszcycieli.

Wskazane wyżej wątpliwości stały się podstawą dla pytania prejudycjalnego skierowanego przez Sąd Najwyższy do Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, aby ten rozważył, czy przepis polskiej ustawy jest zgodny z dyrektywą 2004/48/WE⁸. Źródłem wątpliwości był fakt, że osoba, której prawo zostało naruszone, nie musi wykazywać żadnej szkody, a jeżeli udowodni, że doszło do naruszenia, automatycznie ma prawo do uzyskania kwoty odpowiadającej dwukrotności wynagrodzenia, jakie by dostała, gdyby udzieliła zgody na korzystanie z jej utworu. W związku z tym Sąd Najwyższy dopatrywał się w badanej instytucji kary, a nie jedynie rekompensaty za naruszenie.

Zgodnie z art. 13 ww. dyrektywy państwa członkowskie zobowiązane są do wprowadzenia takich regulacji prawnych, aby podmiot, którego prawo naruszono, miał możliwość uzyskać odszkodowanie odpowiadające rzeczywistemu uszczerbkowi, jaki poniósł. Dyrektywa wskazuje dwa alternatywne sposoby obliczania odszkodowania — albo poprzez ustalenie, jakie negatywne skutki gospodarcze poniósł uprawniony (m.in. utracone zyski, lecz także uszczerbek moralny), albo poprzez wprowadzenie odszkodowania ryczałtowego ustalanego na podstawie opłat licencyjnych czy honorariów autorskich. Motyw 26 dyrektywy stanowi jednak, że „nie jest celem wprowadzanie obowiązku zastosowania odszkodowań o charakterze kary, ale dopuszczenie rekompensaty opartej na obiektywnym kryterium przy uwzględnianiu wydatków poniesionych przez właściciela praw”. Rzecznik generalny UE, przedstawiając swoje stanowisko w sprawie, wskazał,

⁷ R. Markiewicz, S. Sołtysiński, *Konstytucyjne aspekty praw autorskich (uwagi na marginesie dwóch orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego)*, „Państwo i Prawo” 2015, nr 12, s. 23.

⁸ Dyrektywa 2004/48/WE z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie egzekwowania praw własności intelektualnej (Dz.U. L 157, nr 32004L0048).

że przepisy dyrektywy sprzeciwiają się przepisom prawa krajowego, na mocy których uprawniony może żądać kwoty odpowiadającej dwukrotności wysokości opłaty licencyjnej, jeżeli nie musi on wykazywać, że żądana kwota jest proporcjonalna do poniesionej straty⁹. W tym względzie musi on więc wykazać związek przyczynowy między tymi dwoma elementami¹⁰. Rzecznik oparł swoje stanowisko m.in. na motywie 17 dyrektywy, w myśl którego środki naprawcze w każdym wypadku powinny być ustalane tak, aby w należyty sposób uwzględniały specyfikę sprawy, oraz art. 3 ust. 1 dyrektywy, zgodnie z którym środki naprawcze są „sprawiedliwe i słuszne”¹¹.

W orzeczeniu z dnia 25 stycznia 2017 r. Trybunał Sprawiedliwości UE uznał, że art. 13 dyrektywy należy interpretować w ten sposób, że nie sprzeciwia się on uregulowaniu krajowemu, zgodnie z którym uprawniony, którego prawo zostało naruszone, może zażądać od osoby, bez wykazywania przez tego uprawnionego rzeczywistej szkody, zapłaty sumy pieniężnej w wysokości odpowiadającej dwukrotności stosownego wynagrodzenia, które byłoby należne tytułem udzielenia zgody na korzystanie z danego utworu¹². Trybunał wskazał, że podstawowym celem dyrektywy 2004/48/WE w sprawie egzekwowania praw własności intelektualnej jest skuteczne stosowanie w Unii Europejskiej prawa materialnego w zakresie własności intelektualnej¹³. W związku z tym procedury i środki naprawcze przewidziane przez państwa członkowskie powinny być skuteczne, proporcjonalne i odstrasżające. Zgodnie z orzecznictwem Trybunału dyrektywa wprowadza jedynie minimalne standardy ochrony praw własności intelektualnej, ustawodawstwo krajowe może zatem przewidywać dalsze środki ochrony¹⁴.

Trybunał odniósł się również do charakterystyki odszkodowania ryczałtowego, którego nieodłącznym elementem jest brak proporcjonalności między wysokością odszkodowania a rzeczywiście poniesioną szkodą, co miał na względzie ustawodawca unijny, wprowadzając w dyrektywie możliwość jego ustanowienia¹⁵. Ponadto Trybunał uznał, że choć motywem dyrektywy nie było wprowadzenie odszkodowań o charakterze represyjnym, nie można wyprowadzić z tego faktu zakazu wprowadzania tego rodzaju środków. W orzeczeniu zaznaczono jednak, że jeżeli doszłoby do sytuacji, w której odszkodowanie wyraźnie i znacząco wy-

⁹ Opinia Rzecznika Generalnego Eleanor Sharpston z dnia 24 listopada 2016 r., ECLI:EU:C:2016:900, pkt 30.

¹⁰ *Ibidem*, pkt 43.

¹¹ *Ibidem*, pkt 5, 31.

¹² Wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 25 stycznia 2017 r., sygn. C-367/15, ECLI:C:EU:2017:36, pkt 33.

¹³ *Ibidem*, pkt 21.

¹⁴ Wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 9 czerwca 2016 r., Hansson, C-481/14, EU:C:2016:419, pkt 36, 40.

¹⁵ Wyrok Trybunału Sprawiedliwości UE z dnia 25 stycznia 2017 r., ECLI:C:EU:2017:36, pkt 26.

kraczałoby poza rzeczywistą szkodę, żądanie jego zapłaty stanowiłoby zakazane przez art. 3 ust. 2 dyrektywy 2004/48 nadużycie prawa. Najczęściej jednak nawet odszkodowanie w wysokości dwukrotności opłaty licencyjnej nie pokryje wszystkich szkód, jakie poniósł uprawniony, chociażby w związku z badaniem i identyfikacją aktów naruszenia.

Wyrok TSUE nie zmienił dotychczasowego sposobu dochodzenia odszkodowania za naruszenie autorskich praw majątkowych, a jedynie potwierdził, że obecny stan prawny jest zgodny z prawem unijnym. Trybunał uznał, że dyrektywa nie wyklucza możliwości wprowadzenia tego rodzaju form ochrony prawnej.

Skoro wyrok w żaden sposób nie stwierdzał, czy tego typu instytucja prawna jest właściwa, wskazane orzeczenie nie może być argumentem dla poparcia jej istnienia. Należy jednak zwrócić uwagę na jeden z przywołanych w orzeczeniu argumentów. Trybunał uznał, że prawo unijne nie zakazuje odszkodowań represyjnych, w związku z czym można wyprowadzić z tego wnioszek, że sam skład orzekający dopatrywał się w odszkodowaniu ryczałtowym elementów represyjnych, a co za tym idzie — poglądy uznające odszkodowanie ryczałtowe za karę cywilną znajdują swoje potwierdzenie.

Problem konstytucyjności trzykrotności opłaty licencyjnej za naruszenie praw autorskich

W 2015 r. Trybunał Konstytucyjny prawidłowo orzekł, że sankcja trzykrotności stosownego wynagrodzenia, które w chwili jego dochodzenia byłoby należne tytułem udzielenia przez uprawnionego zgody na korzystanie z utworu, jest niezgodna z art. 64 ust. 1–2 w związku z art. 31 ust. 3 i w związku z art. 2 Konstytucji RP¹⁶. Wyrok Trybunału był efektem skargi wniesionej przez spółkę UPC Polska oraz ASTER sp. z o.o., która wdała się w spór ze Stowarzyszeniem Filmowców Polskich z powodu dokonywania, mimo braku odpowiedniej umowy licencyjnej, reemisji w sieci telewizji kablowej utworów audiowizualnych nadawanych w programach telewizyjnych. Argumenty przedstawione przez stronę opierały się na uprzywilejowaniu majątkowych praw autorskich oraz jako następstwo uprzywilejowania posiadaczy tych praw względem innych uczestników obrotu gospodarczego.

Argumentację spółki skarżącej podzielił Rzecznik Praw Obywatelskich, twierdząc, że sankcja trzykrotnego ryczałtowego wynagrodzenia stanowi arbitralne rozstrzygnięcie, a zastosowany mnożnik należy uznać za wygórowany. Co więcej, jego zdaniem zaskarżone przepisy ustawy uniemożliwiały dokonanie przez sąd jakiegokolwiek miarkowania odszkodowania.

Natomiast Prokurator Generalny wniósł o umorzenie postępowania ze względu na niedopuszczalność wydania wyroku. Negatywnie ocenił zasadność zarzutów

¹⁶ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 23 czerwca 2015 r., sygn. SK 32/14 (Dz.U. z 2015 r. poz. 932).

przedstawionych przez skarżących¹⁷. W swojej argumentacji nawiązał do orzeczenia Trybunału z dnia 2 czerwca 1999 r., zgodnie z którym równość należy odnosić do praw majątkowych należących do tej samej kategorii, a jego zdaniem taka sytuacja nie występowała w badanej sprawie¹⁸.

Zaskarżona regulacja została wprowadzona do prawa autorskiego na mocy Ustawy z dnia 9 maja 2007 r. o zmianie ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 99, poz. 662). Nowelizacja wynikała z konieczności implementacji do prawa polskiego Dyrektywy 2004/48/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie egzekwowania praw własności intelektualnej. Artykuł 13 ust. 1 dyrektywy stanowił podstawę do wprowadzenia do polskiej regulacji ryczałtowego odszkodowania zamiast lub obok odszkodowania na zasadach ogólnych. Niniejsze rozwiązanie było szeroko krytykowane ze względu na to, że jego charakter był zbliżony do instytucji kary cywilnej. Orzeczenie wielokrotności wynagrodzenia było niezależne od rodzaju i wielkości szkody bądź wielkości korzyści uzyskanych przez naruszciciela. Regulacja miała na celu ułatwienie uzyskania przez podmioty majątkowych praw autorskich odszkodowania.

Trybunał Konstytucyjny prawidłowo wskazał, że „autorskie prawa majątkowe uprawnionego stoją w hierarchii konstytucyjnej wyżej niż wolność majątkowa naruszającego te prawa”¹⁹. Należy jednak zauważyć, że pierwszeństwo to nie ma niestety charakteru absolutnego. Rozstrzygnięcie kolizji praw tych podmiotów wymaga określenia granic ograniczenia wolności majątkowej naruszciciela, uzasadnionego ochroną praw autorskich. Stosunek zobowiązaniowy między podmiotem autorskich praw majątkowych a naruszcicielem powstaje w wyniku bezprawnego działania drugiego podmiotu, co uzasadnia ingerencję państwa w prawa majątkowe tej osoby. Przedstawiona konstrukcja związku zobowiązaniowego między naruszcicielem a podmiotem praw autorskich wskazuje na konieczność ochrony praw podmiotu praw autorskich. Twórcy uzyskują na podstawie obecnej regulacji szeroką ochronę w postaci roszczeń o charakterze cywilnoprawnym oraz instrumentów karnych.

Należy zauważyć, iż obecnie instytucjonalizacja ochrony prawa autorskiego w postaci organizacji zbiorowego zarządzania prawami autorskimi eliminuje problem dowodowy oraz poprawia sytuację podmiotów praw autorskich, nie można więc postrzegać ich jako mających słabszą pozycję. Sankcji ustalonych przez ustawodawcę nie można bowiem argumentować tylko koniecznością szczególnej ochrony twórców. Zmiana układu sił doprowadziła do dezaktualizacji regulacji ustanowionych na podstawie dyrektywy. Celem dyrektywy było zapewnienie

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 2 czerwca 1999 r., sygn. K 34/98, OTK ZU nr 5/1999, poz. 94.

¹⁹ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 23 czerwca 2015 r.

równego poziomu ochrony prac autorskich na terenie Unii Europejskiej, podczas gdy omawiane regulacje wpływają na nadmierne pogorszenie sytuacji podmiotów naruszających prawa autorskie niewspółmierne do rzeczywistej szkody. Oddzielenie kwestii odpowiedzialności naruszcyciela od wyrządzonej przez niego szkody doprowadziło do naruszenia równowagi między prawami stron konfliktu, bez możliwości obrony bądź minimalizowania uszczerbku. Zgodnie ze stanowiskiem przedstawionym przez Trybunał

uprawnionemu, którego prawa majątkowe zostały naruszone, można przyznawać różne ochronne instrumenty prawne, niemniej nie powinien on dysponować takimi instrumentami, które wskazywałyby na to, że sam ustawodawca gwarantuje nadmierną ingerencję w prawa majątkowe odpowiedzialnego *ex delicto*²⁰.

Trybunał uwzględnił argumenty spółki skarżącej i RPO, że w świetle zaskarżonych przepisów sądy nie mają kompetencji miarkowania odszkodowania i nie mogą uwzględniać okoliczności prawnych i faktycznych związanych z negocjowaniem opłaty licencyjnej. W związku z powyższym orzekł, że art. 79 ust. 1 pkt 3 lit. b ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych jest niekonstytucyjny w zakresie roszczenia trzykrotności wynagrodzenia.

W wyniku orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego pojawiły się kolejne kontrowersje dotyczące stosowania zaskarżonego przepisu. Orzecznictwo Sądu Najwyższego wyraźnie wskazuje, że przepis uznany za sprzeczny z Konstytucją na podstawie wyroku Trybunału Konstytucyjnego nie może być stosowany ani do stanów faktycznych, które dokonały się po ogłoszeniu wyroku, ani do takich, które powstały jeszcze przed wydaniem tego orzeczenia, a ocenianych przez Sąd po tym wyroku.

Należy przyjrzeć się kwestii odszkodowania, które powinno być orzeczone w przypadku zawinionego naruszenia praw autorskich w kontekście zapadłego orzeczenia. Czy brzmienie przepisu stanowiącego, że w razie zawinionego działania można żądać trzykrotności opłaty licencyjnej, uprawnia do przyjęcia wniosku *a contrario*, według którego dwukrotność tej opłaty może być zasądzana tylko w wypadkach niezawinionego naruszenia? Obecnie orzecznictwo przyjmuje, że odszkodowania ryczałtowego można żądać niezależnie od wystąpienia winy. Należy podkreślić, że niedopuszczalna jest sytuacja, w której naruszenie dokonane przez podmioty działające w sposób zawiniony, gdzie stopień społecznej szkodliwości jest zdecydowanie wyższy, było traktowane korzystniej niż te, których zachowanie było niezawinione. W dodatku przyjęcie przeciwnej interpretacji doprowadziłoby do tego, że w wypadkach wystąpienia winy powód mógłby żądać jedynie odszkodowania na zasadach ogólnych, podczas gdy przy jej braku istniałaby możliwość domagania się odszkodowania ryczałtowego, które nie wymaga wykazania wysokości szkody. Prowadziłoby to do oczywiście absurdalnej sytuacji, w której naruszcyciel celowo starałby się udowodnić winę, nawet

²⁰ *Ibidem*.

gdyby faktycznie nie występowała, tylko po to, aby uniknąć odpowiedzialności. W wypadku praw autorskich konieczność wykazania szkody często uniemożliwia bowiem skuteczne dochodzenie roszczeń ze względu na wyjątkowe trudności dowodowe. Co więcej, podnosi się w orzecznictwie, że fragment przepisu, którego konstytucyjność nie była przedmiotem postępowania i pozostał w takim samym brzmieniu jak przed postępowaniem, nie wypowiada się co do kwestii winy, a dopuszcza jedynie możliwości żądania takiego odszkodowania.

W związku z powyższym w aktualnym stanie prawnym kwestia zawinienia strony pozwanej nie ma znaczenia dla dopuszczalności zasądzenia dwukrotności opłaty licencyjnej. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego doprowadził do zrównania sytuacji prawnej podmiotów działających w sposób zawiniony i niezawiniony. Czy taką regulację należy uznać za właściwą? Zdecydowanie nie. Istnienie samej możliwości dochodzenia odszkodowania od osoby, która nie ponosi winy za naruszenie, wydaje się absurdalne i budzi wiele kontrowersji, a co dopiero zrównanie jej pozycji z osobą, której naruszenie było zawinione. Zarówno ze społecznego, jak i prawnego punktu widzenia zrównanie pozycji prawnej podmiotów, których zachowanie tak znacząco się różni, jest niesprawiedliwe i nie istnieje żadne racjonalne uzasadnienie takiej sytuacji. Taka regulacja powinna ulec zmianie poprzez nowelizację przepisu, zmieniającą określenie wysokości odszkodowania w wypadku podmiotów, które nie ponoszą winy za naruszenie, bądź całkowite wyeliminowanie odpowiedzialności takich podmiotów na podstawie odszkodowania ryczałtowego.

Zakończenie

Głównym celem wprowadzenia odszkodowania ryczałtowego było zapewnienie skutecznej ochrony praw autorskich. Na tle pozostałych regulacji prawnych stanowi ono jednak zbytne wzmocnienie pozycji podmiotów uprawnionych z praw autorskich, powodując w znacznym stopniu pogorszenie sytuacji prawnej naruszcycieli.

W obecnym stanie prawnym odszkodowanie ryczałtowe jest niezależne od winy i wielkości szkody oraz nie podlega miarkowaniu. Ze względu na to sytuacja podmiotów uprawnionych z praw autorskich jest bardzo silna w porównaniu z pozycją ewentualnych naruszcycieli. W związku z tym nie można uznać tej konstrukcji prawnej za odpowiedzialność o charakterze cywilnoprawnym, należy natomiast stwierdzić, że ma ona charakter absolutny i stanowi konstrukcję zbliżoną do kary administracyjnej.

Wskazane w artykule problemy prowadzą do wniosku, że ustawodawca powinien rozważyć nowelizację przepisów. Przede wszystkim zniknąć powinna regulacja przewidująca odpowiedzialność odszkodowawczą za niezawinione naruszenie, jako zbyt szeroka ochrona praw autorskich, naruszająca zasadę proporcjonalności z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP. Brak winy stanowi jedną z podstawowych oko-

liczności wyłączających odpowiedzialność i nie istnieje żadne racjonalne uzasadnienie dla wprowadzania odmiennych zasad odpowiedzialności w przypadku naruszenia autorskich praw majątkowych. Co więcej, przepisy Kodeksu cywilnego dotyczące ochrony dóbr osobistych wykluczają zrównanie pozycji prawnej podmiotów działających w sposób zawiniony i niezawiniony. Ustawodawca powinien wprowadzić odpowiednie regulacje, które różnicowałyby roszczenia wobec podmiotów znajdujących się w tak odmiennych sytuacjach.

Odpowiedzialność cywilna nie powinna mieć charakteru represyjnego i nie powinna stanowić kary dla naruszcyciela. Szeroki katalog roszczeń cywilnoprawnych stanowi wystarczającą ochronę dla podmiotów uprawnionych z majątkowych praw autorskich. Natomiast przepisy przewidujące odpowiedzialność karną powinny w wystarczający sposób odstraszać potencjalnych naruszcycieli. W związku z tym ustawodawca powinien również rozważyć likwidację możliwości żądania dwukrotności stosownego wynagrodzenia, które w chwili jego dochodzenia byłoby należne tytułem udzielenia przez uprawnionego zgody na korzystanie z utworu.

Bibliografia

- Barta J., Markiewicz R., *Komentarz do art. 79 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych*, [w:] *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz*, red. J. Barta, R. Markiewicz, Warszawa 2011, LEX nr 8545, stan prawny na 30 kwietnia 2011 r.
- Markiewicz R., Sołtysiński S., *Konstytucyjne aspekty praw autorskich (uwagi na marginesie dwóch orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego)*, „Państwo i Prawo” 2015, nr 12.
- Podrecki P., *Komentarz do art. 79 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych*, [w:] *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz*, red. D. Flisak, Warszawa 2015, LEX nr 9083, stan prawny na 1 grudnia 2014 r.

Akty prawne

- Dyrektywa 2004/48/WE z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie egzekwowania praw własności intelektualnej (Dz.U. L 157, nr 32004L0048).
- Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz.U. z 1994 r. Nr 24, poz. 83).
- Ustawa z dnia 9 maja 2007 r. o zmianie ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 99, poz. 662).

Orzecznictwo

- Opinia Rzecznika Generalnego Eleanor Sharpston z dnia 24 listopada 2016 r., ECLI:EU:C:2016:900.
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 2 czerwca 1999 r., sygn. K 34/98, OTK ZU nr 5/1999.
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 23 czerwca 2015 r., sygn. SK 32/14 (Dz.U. z 2015 r., poz. 932).
- Wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 9 czerwca 2016 r., Hansson, C-481/14, EU:C:2016:419.
- Wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 25 stycznia 2017 r., sygn. C 367/15, ECLI:C:EU:2017:36.

Lump-sum compensation for copyright infringement — punishment or effective way to enforce rights?

Summary

The main purpose of introducing lump sum compensation was to ensure effective protection of copyright. However, against the background of other legal regulations, it is too much reinforcement of the position of copyright holders, causing a significant deterioration of the legal situation of the infringers.

Under the current legal status, lump sum compensation is independent of fault and size of injury and is not subject to moderation. Because of this, the situation of copyright holders is very strong compared to the position of possible infringers. Accordingly, this legal construction cannot be regarded as a civil law liability, but it must be stated that it is of an absolute nature and constitutes a construction similar to an administrative penalty.

The problems mentioned in the article lead to the conclusion that the legislator should consider amending the regulations. First and foremost, the regulation providing for compensation for unjustified infringement should be removed, as too much protection of copyright, infringing the principle of proportionality with art. 31 sec. 3 Constitution. Lack of guilt is one of the main grounds for excluding liability and there is no reasonable justification for introducing different liability rules in case of copyright infringement. What is more, the provisions of the Civil Code on the protection of personal rights exclude the equalization of the legal position of those who act in a guilty and undeclared manner. The legislator should introduce appropriate regulations that would differentiate claims against entities in two different situations.

Civil liability should not be punitive and should not constitute a punishment for the infringer. The wide range of civil law claims provides sufficient protection for copyright holders. Whereas, the rules providing for criminal liability should sufficiently deter potential infringers. Accordingly, the legislator should also consider eliminating the possibility of claiming twice the appropriate remuneration which, at the time of its investigation, would be due to the grant of permission by the authorized user to use the work.